10. 'Wij willen de D-Mark!'

'Morgen machen sie Deutschland!' Zo luidde vrijdag 9 februari de ronkende kop op de voorpagina van *Bild Zeitung*. En zaterdag, 10 februari, deden bondskanselier Kohl en minister Genscher dat inderdaad. Het werd de zoveelste historische dag na de val van de Muur, nauwelijks twee maanden geleden. In Moskou heeft Kohl het groene licht gekregen voor een snelle 'vereniging' – de inmiddels meest gebruikte term voor de eenwording in plaats van Wiedervereinigung of 'hereniging' – van de beide Duitslanden. Sovjetleider Gorbatsjov eiste nog wel garanties voor vrede en veiligheid in Europa en voor de onschendbaarheid van de grenzen, maar herhaalde niet de eis van Duitse neutraliteit, en verklaarde tijdstip en vorm van de vereniging verder over te laten aan de Duitsers. Op de terugweg, in het vliegtuig, liet Kohl honderd flessen zoete Krimsekt aanrukken en proostte tegen de begeleidende pers: 'Auf Deutschland!' Thuis in Bonn weet hij de volgende dag de aanhoudende uittocht van Oostduitsers naar de Bondsrepubliek aan het trage tempo van de hervormingen in de DDR. Hij hoopte dat het bezoek aan Moskou 'een signaal aan de Oostduitse bevolking' zou geven om in eigen land te blijven.

Dit signaal komt niet over, zo blijkt een dag later tijdens de maandagse Demo in Leipzig. Na de bekendmaking van de 18de maart als verkiezingsdatum werden overal in het land de colporteurs met partijpamfletten bestormd. In Berlijn stonden de mensen al om halfzeven 's ochtends te wachten tot het gratis extra nummer van het Westduitse weekblad *Stern* – 'De nieuwe partijen. Wie zij zijn, wat zij willen' – vanaf acht uur zou worden uitgedeeld. Om acht uur was de rij in de Friedrichstrasse veranderd in een vechtende kluwen mensen waarna de uitdelers de pakketten maar kriskras uit

de vrachtauto's op straat smeten. Het verkeer kwam geheel tot stilstand.

In Leipzig is vandaag, 12 februari, de interesse voor al het papier alweer ietwat geluwd. Als om klokke zes de eerste tonen van het Westduitse volkslied uit de luidsprekers op het balkon van de Opera klinken, klinkt er op het plein wat gejuich. Het strijkkwartet brengt een opmerkelijk trage en treurige uitvoering van de hymne die Joseph Haydn, ontgoocheld over de ontaarding van de Franse revolutie, in 1797 componeerde als tegenhanger van de *Marseillaise*. De muziek weerspiegelt het gemoed van de demonstranten. Zoals Haydn op zijn 65-ste moeite moest doen om zijn geheugen op orde te houden bij het componeren, zo moeten de DDR-burgers, na veertig jaar vermoeid en ongeduldig geworden, zich nu forceren de sprekers te laten uitpraten. Want die hebben niets nieuws te melden. Als zij niet met het woord 'Duitsland' of 'patriot' beginnen maar met woorden als 'behoedzaamheid' of 'etappes', krijgen ze als enige reactie 'Ophouden!', begeleid door een orgie van gefluit en gejoel.

Slechts een van de redenaars weet de gevoelige snaar van het moment te raken. Terwijl de intellectuele oppositie aan de Ronde Tafel vanmorgen een snelle monetaire unie afwees, roept hij dat de D-Mark zo snel mogelijk moet worden ingevoerd. 'Wij willen de D-Mark!' klinkt het onmiddellijk uit duizenden kelen. 'Ook de D-Mark voor onze bejaarden,' roept een man. 'Ook de D-Mark voor de kinderen,' roept even verderop een vrouw. Iemand houdt een bord omhoog: 'Komt de D-Mark niet naar ons, dan gaan wij naar haar.'

De Westduitse minister van Financiën Theo Waigel verklaarde gisteren op een EG-vergadering in Brussel dat de geldhervorming in de DDR snel en in één keer – zoals zijn verre voorganger Ludwig Erhard deed in 1948 – moet worden doorgevoerd 'omdat de bevolking van de DDR geen kracht meer heeft'. Als Leipzig een barometer is voor de stemming onder 'het volk', en dat was de stad tot nu toe, dan heeft Waigel gelijk. In Leipzig heeft men zelfs niet meer de kracht om nog behoorlijk te demonstreren. De fut is eruit. Al weken zijn er geen DDR-vlaggen meer te zien, alleen nog Westduitse. Al weken zijn de democratie en de Stasi's, waar het allemaal om begonnen was, geen thema's meer op de spandoeken.

Brandende kaarsjes worden niet meer plechtig meegedragen. Hier waren er ook nauwelijks nog woedende of geestige teksten te lezen over Krenz, Honecker en de rest van het oude bewind. Ook al werd de eis van Wiedergutmachung voor alle slachtoffers van het Oostduitse socialisme luid begroet, ook dit onderwerp houdt de mensen niet echt meer bezig.

De slinkende mensenmenigte – minder dan honderdduizend mensen – op het Karl-Marx-Platz, dat onofficieel in Plein van de Vrijheid is omgedoopt, vormde geen eensgezinde demonstratie meer. De massa was een verzameling rusteloze, onzekere kiezers op zoek naar houvast bij een stencil of hoogglans drukwerkje, bij een woord van hoop voor de toekomst. Er bliezen mensen op een scheepstoeter, er waren stickers te koop als 'I love Germany!' en buttons en dassen met dezelfde strekking. En je kon overal verwensingen horen van de een tegen de ander, meestal van de gebruikelijke, anale soort. Maar het was een matte politieke fancyfair waarop alles en iedereen werd getolereerd. Een langharige 'internationale socialist' kon zonder problemen het blad *Klassenstrijd* aanbieden; twee 'internationale revolutionairen' konden dat probleemloos doen met hun strijdschrift, *Communistische Politiek*, in beide gevallen overigens tamelijk vergeefs. Drie studentikoze dames gingen met petitielijsten rond voor het opnemen van het referendum in de grondwet. En Vietnamese gastarbeiders konden zonder probleem hun affiche 'Beken kleur' vol handtekeningen krijgen.

Als om de frustratie over de groeiende onzekerheid en de verdeeldheid af te reageren, werd de massa slechts even één in een gezamenlijke woede: tegen die neofascisten die schreeuwden dat het Duitse heil in het verleden ligt. Leipzig moest vanavond niets hebben van die twintig, dertig kaalgeschoren kereltjes die begeleid werden door een in windjack gestoken Gauleiter op leeftijd. Zij schreeuwden achter de Opera, veilig vanaf het lage dak en vanachter twee spandoeken, de demonstranten tijdens de traditionele rondgang door het centrum toe: 'Roden eruit, nazi's erin,' en: 'Vreemde troepen eruit. Wij willen vrije Duitsers zijn'. De woede van de passanten was opmerkelijk groot. Ze torsten de Westduitse vlag mee, ze zongen het 'Einigkeit und Recht und Freiheit', en niemand zag eruit als zou hij het liefst de rest van zijn

leven doorbrengen in een 'democratische basisgroep.' Maar bijna allemaal hielden ze halt om die paar Republikaner op dat dak verbaal mores te leren. 'Nazi's eruit!' en 'Jullie zijn het laatste dat we nodig hebben,' klonk het met een woede die in het Westen al snel op handgemeen en gewonden zou zijn uitgelopen. Hier bleef het bij een halve braadworst die naar boven werd gegooid. Het enige dat de Republikaner als weerwoord hadden, was het naar beneden strooien van pinda's en een paar vlugschriften met daarop het embleem van de Brandenburger Poort en het trefwoord: 'Duitsland voorop!'

De demonstratieve rondgang kwam niet veel verder dan tot deze Republikaner. Daarna ging men uiteen, naar huis, op het station aan. De fotografen en cameralieden kregen daarom ruimschoots de tijd om een paar van die Fascho's voor de buste van Richard Wagner te kieken en te filmen terwijl ze op verzoek de Hitlergroet brachten. Wat overbleef waren groepjes mensen die de discussie aangingen met een paar beschonken jongens in hun gifgroene pilotenjacks die maar herhaalden dat al die zwarten, al die buitenlanders, het blanke Duitsland bezoedelen.

Het valt moeilijk te zeggen hoe sterk het Oostduitse rechtsradicalisme op dit moment is. 'De kameraden ontmoeten elkaar nog altijd hoofdzakelijk in de kroeg,' zegt verwarmingsmonteur Mike Zimmermann, de 22-jarige voorzitter van de Mitteldeutsche National Demokratische Partei (MDP) die wel wat publiciteit kan gebruiken tegenover de Republikaner. Hijzelf is voorstander van herstel van het rijk binnen de grenzen van 1937, maar hij weet niet zeker of zijn aanhangers al dat verleden wel precies begrijpen. Het zijn vooral jongeren, en het zijn er ook nog niet zoveel, geeft hij toe. Zijn MDP heeft zo'n honderd ingeschreven leden. De Oostduitse Republikaner zeggen dat ze ruim zeshonderd aanvragen voor het lidmaatschap binnen hebben gekregen. Zowel de Ronde Tafel als de Volkskammer hebben besloten alle neofascistische groeperingen uit te sluiten van de verkiezingen, al zal dat nog wel in de op te stellen kies- en partijenwet moeten worden vastgelegd.

Hoe klein het rechts-radicale element hier ook nog is, Leipzig is van Heldenstadt tot 'stad van de Duitse eenheid'

geworden, en hier treedt de splijting tussen democratie en nationalisme het eerst en het zichtbaarst aan de dag. 'De intelligentsia' wil democratie, 'het volk' wil nationalisme, zo lijkt het, en aangezien het volk meestal in de meerderheid is, groeit bij sommigen in binnen- en buitenland de vrees voor 'de wedergeboorte van een hard rechts streven', zoals de Westduitse SPD-intellectueel Peter Glotz het uitdrukt. Hij is niet de eerste Duitser die zijn eigen volk niet vertrouwt, de hele Duitse geschiedenis zit er vol mee. Schiller en Goethe schreven in de winter van 1795-'96 al dat hun landgenoten, met hun mateloze respect voor de overheid, pas naar nationale macht zouden moeten streven als zij eerst de morele en burgerlijke vrijheid hadden veroverd en hadden geleerd deze macht onder controle te houden.

In de halve eeuw die op deze winter volgde, verzetten de leiders van de beweging die uit de versplinterde Duitse Bond een verenigd Duitsland wilden kneden, zich inderdaad zowel tegen het particularisme als tegen het absolutisme. Hun doel was, zoals Hoffmann von Fallersleben het in zijn *Deutschlandlied* (1840) omschreef: 'Einigkeit und Recht und Freiheit für das deutsche Vaterland.' En dat vaderland werd door hem en anderen in eerste instantie apolitiek opgevat. De Hannoverse chirurg Holscher definieerde het in 1843 als een 'eindeloos Rijk der Geesten.' Voor dit soort progressieven bestond het Duitse geluk niet uit een nationale eenheidsstaat maar uit een gemeenschappelijke taal, cultuur en geschiedenis.

Na de mislukte revolutie van 1848 was de nationale beweging evenwel bereid al het andere te onderwerpen aan het verlangen naar nationale eenheid van 'die verspätete Nation'. Toen begon het Duitse ongeluk: wat in andere naties vanzelfsprekend bijeen ging horen – de democratische en de nationale behoefte – begon te splijten. In Duitsland werden dat twee heel verschillende dingen. Bismarcks Reich en Hitlers Reich betekenden behalve ellende voor de wereld ook het toppunt van Duits ongeluk omdat zij behalve de natie ook de staat onherstelbaar te gronde richtten.

Het is de vraag of het Oostduitse volk in de huidige crisis opnieuw de democratie zou willen opofferen in ruil voor de eenheid, of voor herstel van het Duitsland 'von

der Maas bis an die Memel, von der Etsch bis an den Belt' waarom extreem-rechts roept. Het is waar, sinds 1933 heeft men er geen ervaring meer mee gehad, met democratie, en ondanks vier decennia socialisme is de DDR nog altijd een 'volkstümlich' en in veel andere opzichten 19de-eeuws land waar vele vooroorlogse waarden en sentimenten bewaard zijn gebleven. Maar de laatste tien, vijftien jaar hebben de Oostduitsers via de Westduitse tv wel degelijk kunnen ervaren wat democratie is. Volgens historicus Gordon A. Craig komt de Duitse neiging tot pessimisme en ondemocratisch gedrag vooral voort uit de traditionele 'bijna neurotische gevoeligheid voor elk teken dat wijst op economische moeilijkheden'. Bijna niets heeft volgens hem in het elektrocardiogram van het Duitse volk zulke grote pieken en dalen veroorzaakt als het geld.

En daar hebben de Oostduitsers nu bijzonder weinig meer van, met het uitzicht op nog minder. Dat de socialistische staat op Duitse bodem aan de grond zit, er zo diep in is weggezakt dat niemand in de DDR hem er nog uit kan trekken, dat zeggen nu immers ook de leiders van de partijen die deze ondergang mede op hun geweten hebben. Minister Christa Luft erkent: 'We staan voor een tamelijk grote hoop scherven.' CDU-Ost-voorzitter De Maizière sluit een 'ineenstorting' van de economie niet meer uit. En oud-SED'er Berghofer voorspelt het gevolg: zes- à achthonderdduizend werklozen nog voor het eind van het jaar. Hij constateert al een zekere Torschlusspanik. Geen wonder dus dat de eenheid weer heftig verlangd wordt. Maar het nationalisme in de DDR lijkt, op dit moment althans, meer aan te sluiten bij het nationalisme uit de tijd van Schiller en Goethe dan bij dat van Bismarck, om van Hitler maar te zwijgen. Het begrip natie heeft nu meer gemeen met de elementen van de revoluties tussen 1789 en 1848 in Europa: revolutie, democratie en verzet tegen de gevestigde staat.

Voor de Bondsrepubliek ziet de situatie er wat anders uit. Dit blijkt de dag na de Leipziger 'D-Mark-Demo' als premier Modrow in gezelschap van maar liefst zeventien ministers uit zijn overgangskabinet voor het eerst naar Bonn reist voor overleg over de te sluiten Verdragsgemeenschap. Kohl weigert de 'solidariteitsbijdrage' van 15 miljard D-Mark

te geven waar de regering-Modrow en de Ronde Tafel om vragen. Hij eist eerst vrije verkiezingen, dan wettelijke voorwaarden voor de invoering van de sociale markteconomie en een monetaire unie. Zolang dat alles niet is gebeurd, is het 'niet zinvol' boven de lopende praktische hulpprogramma's extra geld te geven. Dat zou maar verdwijnen in de bodemloze put die de DDR volgens Bonn is geworden. De delegatie uit Oost-Berlijn voelt zich geschoffeerd, Modrow heeft het aanbod van een snelle monetaire unie in de krant moeten lezen en vertrekt ontstemd terug naar huis.

Daar zegt de eerste minister aan de Ronde Tafel dat de DDR 'niet op de knieën gaat liggen' voor de Bondsrepubliek. Teleurstellend noemt hij het dat er vanuit Bonn geen enkel geruststellend geluid komt over de materiële, sociale en juridische gevolgen van de eenwording voor de Oostduitse bevolking. Komt er bijvoorbeeld een bijstandsuitkering? Wat gebeurt er met de onteigende grond, gaat die terug naar de vroegere, veelal Westduitse eigenaars, enzovoort enzovoort. De Ronde Tafel deelt de zorgen en de teleurstelling. Modrow wordt geprezen voor de 'waardige wijze' waarop hij de vernederingen in Bonn heeft verdragen. Als dank krijgt hij een ruikertje bloemen.

Na het bezoek van Kohl aan Moskou en dat van Modrow aan Bonn krijgt men medio februari vanuit Oost-Berlijn bezien de indruk dat Bonn dank zij de macht van de D-Mark de Duitse kwestie heeft gereduceerd tot een kwestie van geld: wat kost de overname van de DDR? De zelfverzekerdheid waarmee Kohl deze 'geldpolitiek' bedrijft, groeide de afgelopen week bijna tot het niveau van arrogantie.

Dit is niet zonder risico's, want zo gevoelig als de Duitsers op geld reageren, zo doen de buren dat op Duitse arrogantie, en tot de buren behoren ook, al is het nog maar even, de Oostduitsers. Natuurlijk, de Bondsrepubliek wordt sinds zomer 1989 overvallen door de gebeurtenissen en heeft in feite helemaal geen keus wat de eenheid betreft. Die komt hoe dan ook: of door de samenvoeging van de twee staten of door de samenvoeging van de twee volken op Westduits grondgebied. De tijd van 'kleine stapjes, wat anders?' was op 9 november voorbij. Wat er zich nu afspeelt is eigenlijk heel eenvoudig. Als er voor en achter de sluis een groot ver-

schil in waterhoogte is, en iemand trekt de sluisdeur weg, dan is een lawineachtig samengaan van de watermassa's het gevolg. Vóór deze waterval is gestopt, en dat betekent zowel een politieke, economische als sociale nivellering, komt het Duitse vraagstuk intern niet tot een oplossing.

De eenwording acht Kohl om praktische en nationalistische redenen noodzakelijk. Hij werd ooit wegens de eenheid lid van de CDU. Om de afwikkeling ervan te bespoedigen praat hij weinig over deze 'Duits-Duitse nivellering' die ook offers in eigen huis met zich zal meebrengen, en des te meer over de overvloed aan geld aan zijn kant van de dam. Opvallend snel heeft hij besloten 'Duitslands sterkste wapen' in te zetten, de D-Mark, en verzekert hij de eigen burgers bij voortduring dat het hun niets zal kosten. De Hongaren kregen een half miljard als dank voor het gat dat zij in het IJzeren Gordijn knipten, en onmiddellijk na de val van de Muur bracht minister Genscher nog eens dit bedrag naar Budapest. De Polen kregen een half miljard om niet al te veel bezwaren te maken tegen de komende hereniging. En vorige week kreeg Gorbatsjov 220 miljoen om wat sinaasappels in de winkels te kunnen leggen, een niet erg fijngevoelig gebaar op deze 'historische dag' waarop Gorbatsjov zijn verklaring van geen bezwaar gaf voor de toetreding van de DDR tot de Bondsrepubliek.

Als gast van Modrow verkondigde Kohl op 19 december 1989 voor de Frauenkirche in Dresden: 'Beste vrienden, zelfbeschikking betekent voor ons dat wij uw mening respecteren. Wij willen en wij zullen over niemand de baas spelen. Wij respecteren datgene wat u beslist over de toekomst van het land.' Bij Kohl als gastheer was deze hoffelijkheid afwezig. Zijn houding tegenover Modrow leek meer op een dictaat: Bonn besluit, en daarmee basta. Hij stuurde zijn gast met vrijwel lege handen naar huis: geen garantie voor de Poolse westgrens, geen woord over neutraliteit, en minder geld dan gehoopt. Een monetaire commissie was het enige resultaat. De redenen klinken niet slecht. In Oost-Berlijn zetelt een niet-gelegitimeerde overgangsregering. Dat er nu acht leden van de oppositie in zitten, zegt hem ook niet veel. Zij zijn immers ook niet gekozen, en ze zijn links bovendien. En worden er al niet enorme sommen aangewend voor duizend-en-één pro-

jecten die het dagelijkse bestaan van de DDR moeten verlichten? Rond de Duitse kwestie speelt de atmosferische toestand niettemin als vanouds een grote rol.

De psychologische afweerreactie is al te bespeuren. Het Oostduitse kabinet heeft zich nu rechtstreeks tot het volk gewend met de bijna provocerende vraag: 'Willen wij ons zelfbeschikkingsrecht opgeven? Willen wij een onvoorwaardelijke Anschluss?' De bevolking lijkt daartoe overigens inmiddels bereid. Deze bereidheid tot 'capitulatie' kan evenwel het moeizame en riskante proces dat volgt op de invoering van de D-Mark in de DDR, waarmee de eenwording praktisch een feit zal zijn, met een zware hypotheek belasten. De snelle en algehele economische aansluiting zal namelijk neerkomen op een soort economische oerknal, waaruit uiteindelijk misschien iets moois en levendigs zal voortkomen – 'Ha, weer een Wirtschaftswunder!' – maar waarvan ons de komende jaren eerst de brokstukken om de oren zullen vliegen.

Bonn hoopt op een herhaling van het wonder van 20 en 21 juni 1948 toen de magische kracht die in het geld schijnt te huizen, een ommekeer in de psychologische stemming bewerkstelligde en daardoor ook daadwerkelijk de situatie verbeterde. Op die datum wisselden de Duitsers in de westelijke bezettingszones hun Rijksmarken om in Duitse Marken (tien tegen één). En dezelfde dag nog werden de waren en goederen van de kelders naar de toonbanken versleept en werden de grijze en de zwarte markt teruggedrongen. Maar er zijn ook nog Oostduitsers die zich een ander jaar herinneren, 1923, toen de economie als gevolg van de oorlog en de herstelbetalingen in elkaar stortte. Toen gierde de inflatie zo snel omhoog dat winkeliers een reep chocola in een briefje van 10 000 Rijksmark wikkelden. Massale werkloosheid was het gevolg. Het geloof dat de staat functioneerde volgens rationele principes, verdween en maakte plaats voor het geloof in utopieën en een messias. En iedereen weet hoe die messias heette.

Als het over de komende geldhervorming gaat, hoor je in de DDR op dit moment, zoals trouwens over de meeste onderwerpen, voornamelijk twee reacties: 'Wahnsinn!' of: 'Alles klar!' De bezonnenheid waar iedere politicus vrijwel dagelijks om smeekt, is in de hoofden van de mensen ver te zoe-

ken. Daarom is het scheppen van een rustgevende sfeer zo belangrijk. Het is een van de weinige bijdragen die de politici nog kunnen leveren aan het behoud van de stabiliteit. Kohl kiest echter vooral voor het optimisme als wapen. In dit opzicht doet hij dezer dagen een beetje denken aan keizer Wilhelm II. Op 18 maart 1890 schreef Bismarck, de stichter van de nationale staat, zijn ontslagbrief aan Wilhelm. En de jonge keizer, vol ongeduld om zelf te gaan regeren in plaats van zich nog langer door de oude, grote heren te laten ringeloren, gaf het parool uit: 'Volle kracht vooruit!'. Niet om het zorgvuldig bewaren van het bereikte, maar om de op eigen kracht vormgegeven toekomst moest het voortaan gaan. Ook Kohl lijkt te willen wachten tot het weer 18 maart is, de verkiezingsdag in de DDR, om dan het 'Volle kracht vooruit!' te doen uitgaan, richting Duitsland. Weinigen twijfelen meer aan de onontkoombaarheid van deze vaarroute. Maar het is, zeker rondom Duitsland, nog steeds de toon die de muziek maakt. En de toon van Kohl begint in de DDR wat schel te klinken.

De Oostduitse bevolking reageert in elk geval met groeiende onzekerheid op de komende radicale munthervorming. Gevolg: paniekaankopen en lange rijen voor de spaarbanken. De reden is de angst dat op Dag X, net als op 21 juni 1948, een maximum zal worden gesteld aan het bedrag dat één op één kan worden omgewisseld. Wat het overige spaargeld dan nog waard is, weet nog niemand. Daarom is het voor de balies van de banken drukker dan normaal. Sommigen willen oude kredieten nog snel in één keer in Ostmarken aflossen voordat ze dat in harde D-Marken moeten doen. Anderen halen vier- of vijfcijferige bedragen van de rekening om deze vervolgens over nieuw te openen rekeningen van familieleden te verdelen. 'Daar krijgen opa, oma, kleinzoon, neef en nicht plotseling een spaarbankboekje,' aldus de woordvoerder van de Berliner Staatsbank.

In het warenhuis Centrum aan de Alexanderplatz ligt op de tapijtenafdeling geen kleedje van betekenis meer. In de meubelwinkel aan hetzelfde plein staan alleen nog wat meubels die zelfs de Oostduitsers voor niks nog niet willen hebben. Wat aan televisietoestellen, camera's, koelkasten en fietsen nog voorradig is in de weinige speciaalzaken, vindt gre-

tig aftrek. Maar velen kunnen het niet over hun hart verkrijgen om voor hun zuur verdiende spaargeld (gemiddeld 9 000 Mark per inwoner) drie wasmachines te kopen die ze niet nodig hebben, of een schilderij dat ze niet mooi vinden, alleen maar omdat het geld misschien al wel volgende maand al niets of nauwelijks meer iets waard zal zijn. Sommigen betwijfelen ook of de komst van het harde geld, waarop men jaren heeft gewacht, de exodus – in de afgelopen, eerste zes weken van dit jaar zijn er al bijna negentigduizend Oostduitsers vertrokken – kan stoppen. Een man in een winkel bij het Rode Raadhuis is daar somber over: 'De komende jaren zullen wij minder blijven verdienen. Dat hebben wij niet verdiend. Wij zijn even goed opgeleid als zij, en werken even hard. Het is niet eerlijk. Er zullen dus nog velen gaan, D-Mark of niet'.